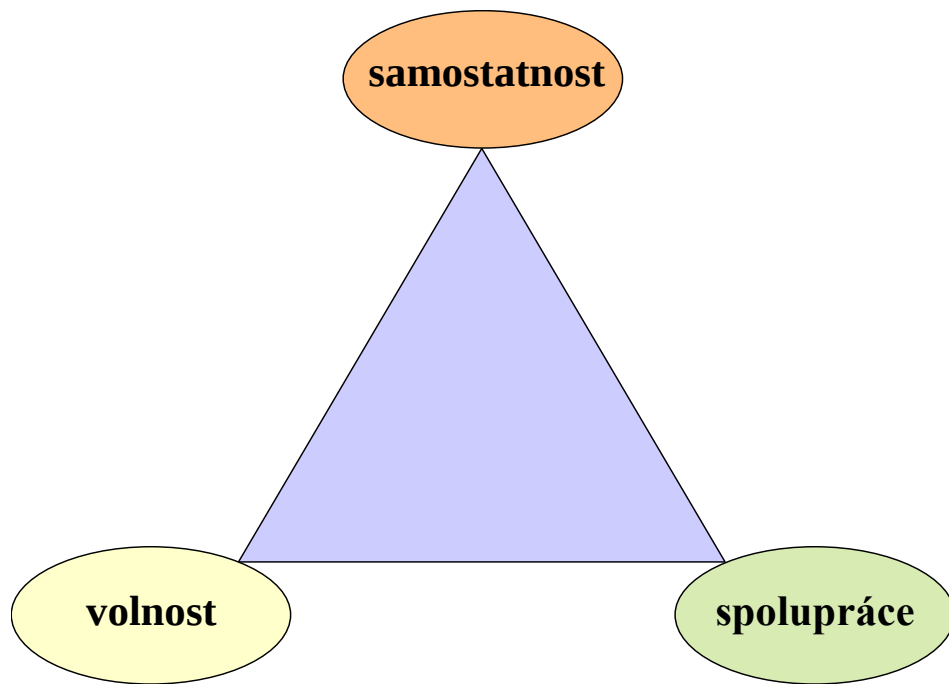

DALTONSKÝ PLÁN

Helen Parkhurstové: „Dalton není ani metoda ani systém, dalton je vliv“.

• Co je „Dalton“ ?

Daltonský plán uvedla do praxe americká pedagožka Helena Parkhurstová ve 20. letech 20. století, která tímto způsobem začala pracovat na škole ve městě Dalton. V roce 1996 k nám přišel z Holandska a ujal se na čtyřech brněnských školách. Odtud se kousek po kousku rozrůstá do škol, v nichž pracují učitelé ochotní změnit nejen vyučování, ale především sami sebe.

Daltonská výuka vychází ze tří základních principů – **svoboda** (dnes nahrazováno slovem **zodpovědnost**), **samostatnost** a **spolupráce**, které umožňují žákovi aktivně se účastnit vzdělávání. V hodinách učitel ustupuje do pozadí a přebírá roli pomocníka, průvodce ve vzdělávacím procesu. Pomocí vhodně volených aktivit tak odbourává stres a současně umožňuje žákovi, aby si postupně budoval základní pracovní návyky, jako je **samostatné a nezávislé myšlení**, schopnost **kreativně řešit úkoly v týmu**, efektivní **organizace času** a také **tolerance** k odlišnostem mezi lidmi.

Aplikací daltonských metod práce dosahují vynikajících pedagogických výsledků např. v Holandsku, Německu i USA. Daltonský plán v Čechách a na Moravě uplatňovali mnozí pokrokoví pedagogové ve 20. a 30. letech.

Doc. PhDr. Karel Rýdl, Csc. uvádí v Informatoriu hlavní rozdíly alternativních mateřských škol a MŠ tradičního typu.

Jako alternativní označuje všechna zařízení, která organizují svoji veškerou činnost na *základě respektování osobnosti dítěte a jeho zdravého vývoje*. Toto východisko se stalo hlavním bodem tzv. nového pedagogického myšlení, která se v teorii a postupně i v praxi začala uplatňovat již od konce 19. století

V současné době se nad touto metodou zamýšlejí a praktikují ji mnozí pedagogové, kteří pro svoji práci hledají inspiraci, chtějí činit vyučování zajímavější, pestřejší. Jednoduše řečeno, chtějí *změnu*.

Proto i my na naší malotřídní škole jsme se rozhodli uplatňovat ve vzdělávacím procesu prvky Daltonského vyučování. Z dlouholeté praxe jsme se přesvědčili, že Daltonské vyučování není strnulé a uzavřené, ale naopak je otevřené a připravené přijímat věci nové, a že zásady daltonského plánu – *zodpovědnost, samostatnost, spolupráce* vedou dítě k získání klíčových kompetencí, které představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince ve společnosti.

Je samozřejmé, že k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí musí přispívat veškerý vzdělávací obsah, i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají. Rovněž učivo je nově chápáno jako prostředek k osvojení činnostně zaměřených očekávaných výstupů, které se postupně propojují.

• ŠVP ZV a daltonské vzdělávání

Při srovnání cílů RVP ZV a cílů daltonského vzdělávání je zřejmé, že daltonská koncepce nabízí nejen zajímavou alternativu, ale může nám pomoci k dosažení požadovaných kompetencí. Všechny tři daltonské principy jsou součástí RVP ZV a RVP PV.

Daltonský model výchovy a vzdělání vytváří tedy veškeré předpoklady pro rozvoj kurikula umožňujícího poskytovat žákům dostatek impulsů a prostoru pro rozvoj tzv. **klíčových kompetencí**, které se stávají novým cílem, přičemž hotové poznatky se stávají pouhým prostředkem. Můžeme potvrdit, že ŠVP ZV je přínosem pro „dalton“, a zároveň zkušenosti s „daltonem“ pomohli při vytváření ŠVP ZV.

• Daltonské prostředky a metody práce

Daltonský plán není vzdělávací projekt, ale metoda, kterou lze vkloubit do školního vzdělávacího programu. Škola má naučit děti učit se, vybírat si to důležité pro život, hledat informace. Má je naučit samostatnosti, odpovědnosti, schopnosti spolupracovat, naslouchat ostatním,... Škola má stimulovat nejschopnější žáky, povzbuzovat méně nadané, podporovat žáky nejslabší, všem dát možnost zažít úspěch, nebát se chyby a pracovat s ní. Při klasickém způsobu výuky, kdy učitel žáků látku jen vysvětluje, ti jen poslouchají, si žáci zapamatují jen minimum učiva. Pokud ale děti mohou o problému diskutovat, samy hledají řešení, dokáží vysvětlit, zapamatují si minimálně 70%. Tyto požadavky splňuje vyučování s uplatňováním daltonských prvků – **pravidel**.

- **Daltonská pravidla**

Podstatou daltonské práce je samostatná práce s uplatněním **tří základních principů**:

1. **Volnost – zodpovědnost** - princip volnosti se uplatňuje v plnění činností v libovolném pořadí, ve volbě pracovního místa (sám v lavici, s kamarádem, ve skupině, u stolečku na chodbě), ve volbě tempa a času tomu určenému. Při práci se může žák pohybovat volně po třídě, ale musí to být pohyb účelný - k mapě, k třídní knihovně, k počítači, ke kamarádovi pro radu, pro extra úkoly – naučí se nerušit při práci spolužáky.
2. **Samostatnost** – žák samostatně aktivně řeší úkol, problém, zaujímá vlastní stanovisko, rozvíjí se tvořivé myšlení. Pokud potřebuje pomoc, nehledá ji u učitele, ale v encyklopedii, v pravidlech, v sešitech se zápisy, na mapě, na internetu. Může požádat o radu spolužáka, ale až tehdy, když si opravdu neví rady.
3. **Spolupráce** – vzájemná pomoc při řešení úkolů. Pokud děti spolupracují, nesdělují si řešení, ale ukazují si pouze cestu, jak dojít k cíli. Pro pomoc k učiteli se obracejí, až pokud si skutečně nevědí rady. Děti se učí výstižně formulovat své dotazy, myšlenky, tím rozvíjí své komunikativní dovednosti.

Samostatná práce slouží k ověření znalostí a je rozdělena na dvě části – **povinný** a **navíc úkol**. Na začátku daltonského bloku učitel podá **verbální vysvětlení** k samostatné práci a zajistí dostatek úkolů navíc. Úkoly jsou také napsané na tabuli barevně v souladu s barvou předmětů na magnetické hodnotící tabuli, kam si žáci po splnění jednotlivých úkolů připevňují barevné magnety. Učitel tak má přehled o práci každého žáka a žáci tak dostávají příležitost uvědomit si, kolik práce a za jakou dobu stihli. Žáci mohou mít napsané úkoly také na svém týdenním plánu.

Po krátké instruktáži je zájmem **žáka ptát se, čemu nerozumí, co nepochopil**. V okamžiku, kdy jsou všichni žáci se vším obeznámeni, postaví učitel na stůl třídního maskota, který oznamuje začátek samostatné práce. Žák plní úkoly v pořadí, které mu vyhovuje. Učitel může věnovat pozornost slabším žákům.

Po splnění povinných úkolů si žák volí dobrovolně další činnost, plní tzv. **úkoly navíc**, které se také bodují nebo si vybírá **ze zájmových činností** (domino, puzzle, mikáda, piškvorky, četba časopisů, vystřihování...). Ty nejsou bodově ohodnoceny.

Díky dosaženému stupni samostatnosti dětí se učitel může ve větší míře věnovat slabším anebo talentovaným žákům, jeho práce je efektivnější.

Pracuje se tedy podle těchto zásad:

- Nejprve splň všechny povinné úkoly, pak si vyber z nepovinných podle svého zájmu.
- Úkoly splň v libovolném pořadí.
- Pracuj pokud možno samostatně.
- Pokud si nevíš rady, hledej pomoc u souseda nebo spolužáka, který pracuje na stejném úkolu. V krajním případě můžeš přijít za učitelem.
- Jakmile budeš mít úkoly splněné, označené, odevzdané na určeném místě, pusť se do nepovinných. Vyber si takové, které tě nejvíce zajímají a baví.
- Při práci měj stále na mysli, co můžeš, co musíš a co nesmíš (viz příloha)

Způsob práce přispívá a navozuje kamarádkou atmosféru ve třídě. Děti dovedou vzájemně naslouchat jeden druhému a pomáhat slabším, aniž by se posmívali neúspěchům. Dovedou obhájit své tvrzení doložením příkladů z odborné literatury.

- **Daltonské prostředky**

- **Samostatná práce** – předpokládá procvičovat a získávat samostatně nebo ve spolupráci nové vědomosti (za pomoci učebnic, encyklopedií...)
- **Daltonská tabule** – průběžně informuje vyučujícího i žáky samotné o množství jejich vykonané práce pomocí barevných magnetů
- **Instruktáž** – slovní, písemná před zahájením práce
- **Uspořádání třídy** – seskupení lavic dle zájmu žáka, využití pracovního místa na koberci, v koutku třídy, ale i v prostoru chodby

- **Odložená pozornost** – schopnost dětí pracovat po určitou dobu bez přímé pomoci učitele
- **Hodnocení, sebehodnocení** – pro zachování zpětné vazby probíhá na závěr daltonského bloku sebehodnocení žákem a hodnocení učitelem
- **Způsob ověřování** – vědomosti získané samostatnou prací v daltonském bloku jsou ověřovány kontrolním testem
- **Pohyb v daltonském vyučování** – umožňuje výběr pracovního místa,

• **Hodnocení žáků v daltonském vyučování**

Daltonská práce je pro žáky zajímavá, motivuje je a tomu by mělo odpovídat i její hodnocení. Po ukončení bloku všichni žáci dostanou příležitost vyjádřit své dojmy, pocity a spokojenost z uplynulé práce.

Žáci se vyjadřují k otázkám:

- Která práce tě nejvíc bavila?
- Co bylo pro tebe snadné?
- Co bylo obtížné?
- Kdo ti pomohl, koho jsi požádal o pomoc?

Obvykle učitel nestihne bezprostředně po skončení bloku opravit a vyhodnotit daltonskou práci.

Opraví ji v co nejkratší době a vyhodnotí ji. V daltonské výuce je obvyklé hodnocení bodové. Žáci za splnění úkoly dostávají body, které si vyznačí na stupnici (daltonský metr), a i méně zdařilý výkon je ohodnocen (i když minimálním počtem bodů). Dítě tak není frustrováno negativním hodnocením (při klasickém hodnocení 4 nebo 5). Při bodovém hodnocení jsou staveny postupové cíle (např. po 20 bodech v 1. třídě) a při splnění každého postupového cíle je žák dále pozitivně motivován (odměna – nálepka...). I slabší žák tedy může dosáhnout postupových dílčích cílů, za které bude odměněn. I když v delším časovém horizontu.

Způsob hodnocení závisí na tvořivosti učitele, který si může vytvořit svá motivační hodnocení, jejich pravidla s jejich písemnou a výtvarnou podobou. Rychlejší žáci si sami provedou kontrolu správnosti dle řešení vypracované učitelem.

Úkoly navíc jsou zaznamenávány zvlášť a mají také vlastní hodnocení.

Vyhodnocené práce si žáci uloží do daltonských složek a uchovávají v portfolio, které se předloží rodičům na konzultacích nebo třídních schůzkách.

• **Vybavení pro daltonskou práci**

- Vytvořené pracovní listy, vypracované řešení k sebekontrolé
- Barevné zásuvky na pracovní listy (červená pro ČJ, žlutá pro M...)
- Magnetická tabule, barevné magnety
- Daltonské metry
- Nástěnka zájmové činnosti
- Daltonská složka,
- Hry a pomůcky pro zájmovou činnost
- Encyklopedie, časopisy, počítačové programy, učebnice, mapy, sešity se zápisy, "pamatováčky"
- Třídní maskot – odložená pozornost

- **Zařazení daltonských prvků do výuky v jednotlivých ročnících 1. stupně aneb postupný rozvoj žákovských kompetencí a postojů**

Návaznost na zkušenosti dětí z MŠ

Některé základní školy mají možnost návaznosti na mateřskou školu a začínají s „učením se“ podle daltonských principů již v mateřské škole. Těchto škol však není mnoho, proto některé školy mohou s „daltonem“ začít až v 1. třídě. Na naší škole zařazujeme daltonské principy do vzdělávacích činností již v MŠ, a proto můžeme v 1. třídě navázat na práci paní učitelek v mateřské škole.

Plánování v 1. ročníku

V září si žáci zvykají na orientaci ve třídě a v budově školy, učí se volnému a ukázněnému pohybu po třídě a chodbě, pečovat o své místo, správně sedět, držet tužku, jednat se spolužáky, jednat s učitelem, plnit domácí úkoly a mnoho dalších věcí. Zároveň s tím můžeme začít s učením se podle daltonských principů. To je už na první pohled pro učitele náročné, ale náročnější přípravu vyučování a organizaci hodin nám později vynahradí nejen vyšší efektivnost práce, ale i formování osobnosti dítěte a formování vztahů mezi dětmi ve třídě.

Začínáme *skupinovými hrami* pro rozvoj spolupráce, skupiny jsou stále menší. Od října se zařazují místo her *různé činnosti*, ve kterých si žáci procvičují probrané učivo. Od listopadu začínáme s magnetickou tabulí, kde si žáci označují splněné úkoly, zpočátku jeden úkol, později přidáváme 2 až 3 úkoly týdně. V dalších měsících se čas na samostatnou práci prodlužuje, úkoly jsou náročnější a rozšiřujeme zájmovou činnost.

Děti v 1. ročníku na konci školního roku zvládnou: princip odložené pozornosti, svobodný výběr a uspořádání práce během bloku úkolů, umí požádat o pomoc spolužáka, poskytnout pomoc spolužákovi, zahrát si jednoduché výukové hry bez pomoci učitele, vybrat si úkol navíc podle svých zálib.

Již v tomto ročníku je začínáme učit sebehodnocení, zkusit říct, co se mi nejvíce podařilo, co se mi nelíbilo.

Plánování v 2. ročníku

V tomto ročníku je možno do zájmové činnosti zařadit práci s encyklopediemi a dětskými časopisy. Ke konci školního roku samostatnou práci zařazujeme častěji, prohlubujeme návyky, které děti získaly během celoročního způsobu práce s daltonskými prvky. Zpřísňujeme kritéria hodnocení, důsledně dodržujeme základní principy daltonských prvků. Děti jsou schopné pomáhat si také při kontrole správnosti samostatných úkolů. Sebehodnocení se posunuje k postihnutí úspěchů, ale také k hledání příčin neúspěchů u jednotlivých úkolů. S pomocí učitele hledají cesty ke zlepšení své práce.

Plnění nadstandardních úkolů přivedlo některé děti k vypracování prvních jednoduchých projektů.

Plánování ve 3. ročníku

Ve 3. ročníku udělají děti nejen kvantitativní, ale také kvalitativní posun ve své práci. Umí odhadnout náročnost zadané práce a rozdělit si ji tak, aby ji splnili, zvládají samostatně utvořit menší skupiny a vytvářet skupinové projekty a s menší pomocí učitele je umí prezentovat ve třídě. Dokáží vytvořit hru nebo soutěž pro děti, která s projektem souvisí. Umí vypracovat individuální projekt v rámci daltonského bloku. Zvládnou pracovat v daltonských koutcích mimo třídu. V sebehodnocení už dokáží nejen přesně definovat své úspěchy, ale také sami navrhnout cesty pro své zlepšování.

Plánování ve 4. ročníku

Na začátku 4. ročníku je patrné, že naprostá většina dětí má daltonské principy osvojené. Děti si umí práci zorganizovat, rozhodnout se, zda budou pracovat samostatně nebo ve skupinách, jestli zůstanou ve třídě nebo se uchýlí do daltonských koutků. Umí využívat pomůcek, dokáží si správně rozvrhnout čas pro práci i odpočinek. Děti jsou velmi pracovitě, vzájemně ohleduplné, aktivní, tvořivé a zodpovědné. Samy si vedou evidenci splněných úkolů, jejíž součástí je i sebehodnocení.

Děti již samy přicházejí s náměty k daltonským úkolům, dokonce jsou schopny samy vytvořit velmi kvalitní i zábavné pracovní listy pro své spolužáky.

V tomto ročníku se pokračuje v samostatném vytváření vlastních studijních materiálů (tzv. minienckyklopedie), které obsahují přehled základního učiva v hlavních předmětech. V českém jazyce je to přehled slovních druhů, vyjmenovaná slova s obrázky, základní gramatické pojmy. V matematice jsou to geometrické poučky a některé matematické pojmy. Ve čtení ve spojení s vlastivědou si vytvářejí vlastní soubor pověstí, tím se nezáživná historie stává pro děti zajímavou. Některé informace si přepisují z tabule, jiné si vlepi nakopírované od učitele. S těmito encyklopediemi pracují nejen v daltonských blocích, ale i v průběhu vyučování a při domácí přípravě.

Žáci jako zdroj informací vyhledávají raději svoje zápisy, uspořádané v minienckyklopediích, než odborné knihy, neboť se v nich lépe orientují. Také rodiče oceňují tyto minienckyklopedie jako ucelený zdroj informací žáků a jako prostředek k souhrnnému opakování učiva.

Plánování v 5. ročníku

V tomto období lze daltonské bloky využívat pro tvorbu projektů, které děti baví, proto pracují v hodinách aktivně a mají dobré výsledky. Zároveň si přitom zábavnou formou rozšiřují znalosti z různých předmětů. Většina projektů je tvořena tak, aby prolínaly několik předmětů.

V 5. třídě se mi osvědčil půlroční projekt Putování s Robinsonem Crusoe v souvislosti s probíraným zeměpisným učivem ve vlastivědě o Světě a Evropě.

Děti se pomocí Daltonu naučí plnit úkoly samostatně, tvořivě a díky projektům pracují s velkým zájmem. Rodiče oceňují samostatnost dětí při získávání informací i zaujetí, s jakým se do projektů zapojují.

• Závěr

Dalton neznamena pouze vyslovit základní principy, stanovit pravidla třídy, určitý čas připravovat programy pro samostatnou práci a pak je mechanicky, nepromyšleně používat.

Podle slov H. Parkhurstové „dalton není ani metoda ani systém, dalton je vliv“. V praxi jde o to pochopit jeho zákonitosti, pracovat vytrvale, trpělivě a iniciativně, abychom se přesvědčili, že tato nová vyučovací metoda odpovídá právě našim představám.

A protože Helena Parkhurstová nestanovila přesné předpisy, můžeme koncept daltonského způsobu vzdělávání neustále obnovovat. Dalton dokázal, že stále vyhovuje proměnám, které změnily společnosti v průběhu sta let.

Učitel, který přijme daltonská pravidla a přejde na daltonský způsob výuky, tak ho v postupném procesu sám doplňuje, dotváří a obohacuje. Znamená to, že práce daltonského učitele nikdy nekončí, protože zodpovídá za svůj rozvoj a chápe nutnost celoživotního vzdělávání. Tak jako pro žáky platí i pro jejich učitele hlavní principy daltonu – **odpovědnost, samostatnost a spolupráce** – dokonce ve větší míře, protože není možné podceňovat jejich osobní příklad a to příklad **osobní odpovědnosti**.

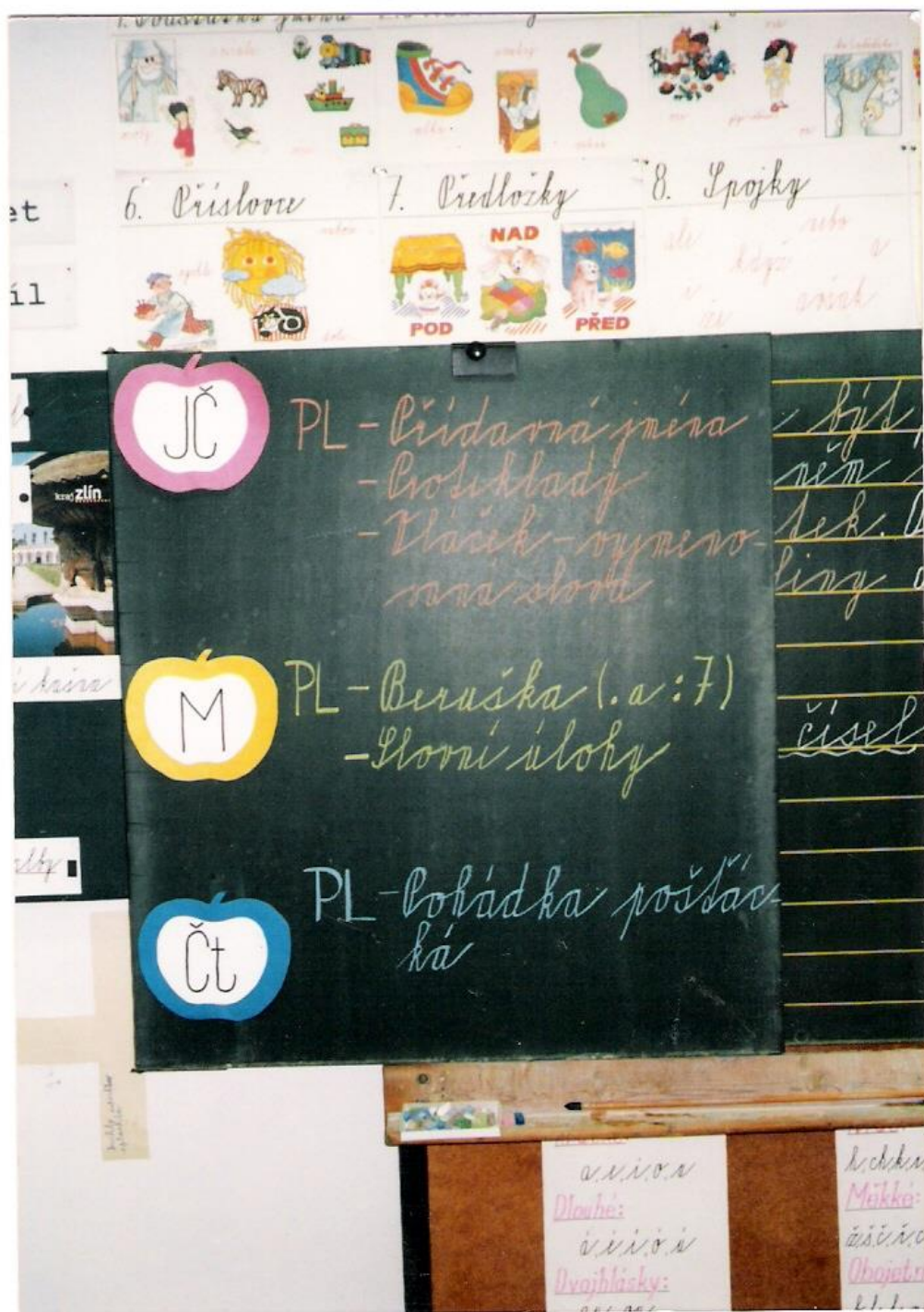
„ČLOVĚK JE VELKÝ TÍM, ŽE POCIŤUJE ODPOVĚDNOST.

ODPOVĚDNOST TAK TROCHU ZA OSUD LIDÍ, V DOSAHU SVÉ ČINNOSTI

Exupery).“

Plán pro práci v „daltonu“

JMÉNO 		TÝDEN č. 			
				26.11. 28.11. 29.11.	
Český jazyk Mluvnice → Sloh Čtení , ?	PL - VS po ⑤ (hádanek, křížovek, doplňovačky ...)				
Matematika numerické př. $\begin{array}{r} 15 \\ 86 \end{array} + 4$ slovní úlohy geometrie →	PL - počítání do 10 000 (vzpěrači, čtyřlístky...) - kolmice ① Zplet čísel				
AJ Vlastivěda Přírodověda Výtvarná výchova Pracovní činnosti Hudební výchova	① Colours (barvy) ① - Vodstvo, ① - 22-23 - Řeky ① s křídlem - Poznávání stromů ① → Vl → Zkrývačky (Vlajky) ① → Ll → Vlají stromu, Zkrývačky strom				
Která práce mě bavila?					
Co bylo obtížné?					

Zadání práce na tabuli

Tvoje práce v daltonské hodině

Při plnění úkolů nezapomeň na smluvená
p r a v i d l a :

- ❖ Na určeném místě si vyzvedni potřebný materiál (pracovní listy, sešity aj), prohlédni si ho a **p o z o r n ě** si přečti zadání.
- ❖ Úkoly můžeš splnit v libovolném pořadí.
- ❖ Pracuj pokud možno samostatně.
- ❖ Pokud si nevíš rady, spolupracuj se spolužákem.
- ❖ Pomoc hledej také v sešitě, v učebnici , na tabuli, v encyklopedii.
- ❖ Jestli opravdu nevíš, jsem tu já.
- ❖ Pro práci si vyber libovolné místo.
- ❖ Splněný úkol označ magnetem příslušné barvy.
- ❖ Všechny vyřešené úkoly odevzdej na určené místo.
- ❖ Začni pracovat na extra úkolu. Vyber si takový, který tě nejvíc zajímá a baví.